

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ – ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ

Το γνωστικό αντικείμενο του σημερινού εργαστηρίου ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ, στην κατεύθυνση που αφορά στη θεωρία του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, διδάσκεται ήδη από ιδρύσεως της σχολής από τον Αλέξανδρο Νικολούδη (1874-1944), τον πρώτο εκλεγμένο καθηγητή 'Αρχιτεκτονικών Συνθέσεων και Διακοσμητικής' (13/1/1918) της νεοσύστατης (11/11/1917) Ανώτατης Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.¹

Ο Νικολούδης, απόφοιτος της σχολής École Nationale et Spéciale des Beaux – Arts (1905) και μαθητής του Julien-Azais Guadet (1834-1908) μεταφέρει στη σχολή από το 1918 μέχρι το 1923 , το πνεύμα του Εκλεκτικισμού και την εκπαιδευτική μέθοδο της Beaux arts και ιδιαίτερα τη θεωρία του Guadet, θεμελιωτή της Θεωρίας Αρχιτεκτονικών Συνθέσεων από το 1894, όπως καταγράφεται στο σημαντικό βιβλίο του τελευταίου 'Elements et Theorie de l'Architecture'.²

Το γνωστικό αντικείμενο που αφορά ιδιαίτερα στην κατεύθυνση της Μορφολογίας και της Ρυθμολογίας, διδάσκεται, επίσης από καταβολής της σχολής, από τον Αναστάσιο Ορλάνδο, αρχικά στο πλαίσιο της Έδρας 'Κλασικής, Βυζαντινής και Μεσαιωνικής Αρχιτεκτονικής' και από το 1923 στο πλαίσιο της Έδρας 'Αρχιτεκτονικής Μορφολογίας και Ρυθμολογίας', που αποτέλεσε μετεξέλιξη της προηγούμενης.

Ο Ορλάνδος κατείχε την έδρα από το 1923 μέχρι το 1940, οπότε και παραιτήθηκε λόγω εκλογής του στην Έδρα 'Βυζαντινής Αρχαιολογίας' στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, για να επανέλθει το 1943 στη σχολή Αρχιτεκτόνων στη νέα Έδρα 'Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής'.

Μετά την παραίτηση του Ορλάνδου, την Έδρα Αρχιτεκτονικής Μορφολογίας και Ρυθμολογίας' κατέλαβε το 1941 ο Π.Α. Μιχελής (1903-1969), απόφοιτος του πανεπιστημίου της Δρέσδης (1926), από την εκλογή του ως τακτικός καθηγητής της σχολής στις 12/11/1941 μέχρι το θάνατό του στις 11/11/1969.

Για τον Μιχελή σε σχέση με την έδρα, γράφει ο Α. Παπαγεωργίου-Βενετάς: «Ο Παναγιώτης Μιχελής ήταν μια ισχυρή προσωπικότητα. Ήταν ο μόνος εξειδικευμένος αισθητικός της αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα και είχε δημοσιεύσει σημαντικές πραγματείες για την αισθητική θεώρηση της αρχαιοελληνικής αλλά και της βυζαντινής αρχιτεκτονικής. Ωστόσο, τον απασχολούσε και η σύγχρονη μορφολογία. Κατείχε την έδρα της Αρχιτεκτονικής Μορφολογίας και Ρυθμολογίας, της οποίας το αντικείμενο δεν θα πρέπει να το συγχέουμε με την ιστορία της αρχιτεκτονικής, αλλά μάλλον να το ταυτίζουμε με την θεωρητική διδασκαλία της αισθητικής ανάλυσης των αρχιτεκτονικών μορφών. Ως πρακτική άσκηση στη μελέτη των μορφών και των ρυθμών διδάσκονταν οι αρχιτεκτονικές αποτυπώσεις, που είχαν υψηλές σχεδιαστικές απαιτήσεις».³

¹ 170 ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ – ΟΙ ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΚΑΙ Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, 2012, στο: <https://www.ntua.gr/el/ntua/history-of-ntua>

² Α. Κωτσάκη, Το Έργο του Αρχιτέκτονα Α.Νικολούδη ως Έκφραση του Οράματος για Αστικό Εκσυγχρονισμό επί Ε.Βενιζέλου, Διδακτορική Διατριβή, ΕΜΠ, 2005, σ. 18-19

³ Α. Παπαγεωργίου-Βενετάς, Δημήτριος Πικιώνης: Η διδασκαλία ενός Μύστου της Τέχνης στο ΕΜΠ, 170 χρόνια, σ. 79.

Ο Μιχελής γράφει για την αναμόρφωση του περιεχομένου της Έδρας:

«Η έδρα της Αρχιτεκτονικής Μορφολογίας και Ρυθμολογίας διατηρεί ακόμη την ονομασία που επήρε κατά την εποχή του Εκλεκτικισμού, η οποία εσήμαινε ότι διδάσκει τις μορφές και τους ρυθμούς του παρελθόντος, κυρίως δε της κλασικής και της μεσαιωνικής αρχιτεκτονικής, με τρόπο ώστε οι τότε αρχιτέκτονες να είναι σε θέση να διαμορφώνουν προσόψεις κτιρίων νεοκλασικού, νεοβυζαντινού και οιουδήποτε άλλου ρυθμού. Επειδή όμως δεν ζούμε πλέον στην εποχή του Εκλεκτικισμού, που προσπαθούσε να ζωντανέψει τις νεκρές γλώσσες του παρελθόντος, αλλά σε μια εποχή που απαιτεί να δώσει στην αρχιτεκτονική μια γλώσσα σύγχρονη, χρειάστηκε ν' αλλάξω το πρόγραμμα διδασκαλίας της έδρας.

Γι ' αυτό, αφ' ου το 1941 ανέλαβα την έδρα, ανεμόρφωσα όλο το σύστημα διδασκαλίας κα θέλησα να διδάξω στους νέους αρχιτέκτονες όχι το γράμμα, αλλά το πνεύμα των μορφών και των ρυθμών. Να αποκαλύψω γιατί και πώς προέκυψαν οι μορφές αυτές και τι τις κάνει να είναι καλλιτεχνικώς αξιόλογες. Έτσι η ανάλυση δεν ήταν πλέον ιστορική, αλλά μεθοδολογική. Από την επιφάνεια εστράφη προς το βάθος, με κριτήρια αισθητικά, αξίας διαρκούς. Κατέστη δηλαδή το μάθημα μία εφηρμοσμένη Αισθητική. Συγχρόνως όμως δεν παρέλειψα την προσπάθεια διαφωτισμού επι των μορφών της ελληνικής παραδόσεως, και ιδιαιτέρως του κλασικού και βυζαντινού ρυθμού. Τη σύγχρονη μορφολογία που εξαρτάται από τα νέα υλικά και τη νέα τεχνική προσπάθησα επίσης να ερευνήσω. Ούτω πως συμπληρούται ο κύκλος της μεθοδολογικής παιδείας του αρχιτέκτονος από θεωρητικής απόψεως επι της μορφής και του ρυθμού. Ήδη εγένετο πρόταση όπως η έδρα μετωνομαστή σε έδρα «Θεωρίας και Αισθητικής της Αρχιτεκτονικής».⁴

Η ανάλυση του Π.Α. Μιχελή πριν 54 χρόνια είναι εύγλωττη ως προς την ουσία της Αρχιτεκτονικής Μορφολογίας που ήδη από τη δεκαετία του 60, και σήμερα ακόμα περισσότερο, δεν αφορά πλέον σε ευρετήρια μορφών και στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό ως συγκρότηση των μορφών σε ρυθμούς, αλλά στην αρχιτεκτονική σύνθεση ως αρχιτεκτονική μορφογενετική, ως μορφοποιητική των αρχιτεκτονικών έργων στο σχεδιαστήριο, και στην θεωρία του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού ως διακριτή γνωστική περιοχή, ως εφαρμοσμένη αισθητική και ως κριτική, μεθοδολογική και δημιουργική θεώρηση των αρχιτεκτονικών μορφών.

Το 1973, η Έδρα Αρχιτεκτονικής Μορφολογίας και Ρυθμολογίας επανιδρύθηκε ως **Σπουδαστήριο Μορφολογίας και Ρυθμολογίας** του Τομέα Ι-Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού της σχολής με το ΠΔ 237/13-9-1973(ΦΕΚ 208^Α/13-9-1973) και κατανεμήθηκε στη Σχολή Αρχιτεκτόνων (ΦΕΚ 80Β'/1-3-1983), ταυτόχρονα με τα λοιπά σπουδαστήρια και εργαστήρια της Σχολής.

---

⁴ 'ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ' 1/1967, σελ. 277.

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ

Το ερευνητικό περιεχόμενο και ο τρόπος λειτουργίας του εργαστηρίου στη σημερινή του μορφή ως **ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ**, του Τομέα Ι-ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ, ρυθμίζεται από το ΦΕΚ 198/25-1-2021 μετά από πρόταση μετονομασίας του που κατατέθηκε και εγκρίθηκε από τα αρμόδια όργανα της Σχολής το 2017.

Το εργαστήριο συνεχίζει το έργο του Π.Α. Μιχελή ανταποκρινόμενο στις σημερινές ερευνητικές και διδακτικές ανάγκες της σχολής και **ερευνά τη μορφοποιητική διαδικασία των αρχιτεκτονικών έργων μέσα από δύο συνδεδεμένες και συμπληρωματικές κατευθύνσεις που τροφοδοτούν άμεσα την πράξη της αρχιτεκτονικής σύνθεσης και τη θεωρία του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, που διέπει την συνθετική διαδικασία.**

Η πρώτη κατεύθυνση αφορά στην άντληση αρχιτεκτονικής γνώσης μέσα από την καταγραφή, τεκμηρίωση και κριτική θεώρηση των αρχιτεκτονικών μορφών του παρελθόντος και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και περιλαμβάνει την προγραμματική μορφολογική αισθητική των ιστορικών στυλ μέχρι και τον 20^ο αιώνα καθώς και την μορφογενετική της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής σε σχέση με το φυσικό περιβάλλον και το πολιτισμικό τοπίο.

Η δεύτερη κατεύθυνση αφορά στην διεπιστημονική θεώρηση, τόσο της πράξης της αρχιτεκτονικής σύνθεσης και του σχεδιασμού, όσο και της παράλληλης κριτικής θεώρησης της σημερινής παραγωγής αρχιτεκτονικών μορφών και τις σύγχρονες μεθόδους, προσεγγίσεις και θεωρίες του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού.